

ראש-חדש - בעבר ובהווה

ללוח העברי
רשימת
שנים

בזמן הזה

בימינו משתדלים שלכל מילה יהיה מובן אחד: **חודש** הוא פרק הזמן שבין שני מולדות רצופים. מכאן בהשאלה לחודש כמובן של 1/12 של שנת שמש. ראש חודש הוא היום הראשון של החודש. בימינו קוראים ראש חודש גם ליום ל' בחודש (ר' להלן)

כאשר נקבעו כללי הלוח הקבוע הנהוגים היום הסדירו בו גם את עניין קביעת ראשי החודשים:

כל ל' וכל א' בחודש נחשבים לראש חודש ולפי זה: אם בחודש 29 ימים - לחודש הבא אחריו יום אחד ר"ח. אם בחודש 30 יום - לחודש הבא אחריו שני ימי ר"ח; ל' של החודש הקודם ו-א' של החודש הנוכחי ואז: ל' בחודש נקרא א' דר"ח; ו-א' בחודש נקרא ב' דר"ח. דוגמאות: באדר 29 ימים לכן לניסן יש יום אחד ר"ח; בניסן 30 יום לכן לחודש אייר הבא אחריו שני ימי ר"ח.

בימינו אין קובעים את היום בו יחול ר"ח לא עפ"י מולד הירח ולא עפ"י ראיית הירח.

- להלן הכללים לקביעת ראשי החודשים בימינו:
- רק את ראש השנה קובעים עפ"י המולד (בכפיפות לכללי הדחיות).
  - לכל חודש מספר קבוע של ימים, החודשים הם לסידור: חודש מלא וחודש חסר (ראה טבלה במרכיב).
  - את מספר הימים בחודש חשוון וסכנן קובעים עפ"י אורך השנה: כאשר יש צורך להוסיף יום מוסיפים אותו לחשוון; ואם צריך להחסיר יום - מחסירים מסכנן (שים לב: את אורך השנה קובעים עפ"י מספר הימים שבין ראש השנה בשנה זו לרה"ש של השנה הבאה).
  - אדר ראשון הנוסף בשנה מעוברת - תמיד מלא.

בימינו ר"ח נחשב ליום חול ועובדים בו כרגיל בבית הכנסת מורגשת ביום זה חגיגות בזה שקוראים את ההלל בדילוג ואין אומרים בו תחנונים. בתפילה ובברכת המזון מוסיפים "יעלה ויבוא" וכן קוראים בתורה 4 עולים (כמו בחול המועד) ומתפללים "מוסף של ר"ח" וכן נוהגים לקרוא את מזמור "ברכי נפשי". נוהגים שלא לעשות מלאכות קשות והנשים נמנעות מלכבס. בדור הקודם זכינו כתלמידים ללמוד רק חצי יום בר"ח ובכתיב הספר קיימו ביום זה מסיכות לכבוד ר"ח.

ראש-חודש אסור בהספד ובתענית (והתירו להתענות רק במקרים מיוחדים). וכן הורו הפוסקים להרבות בסעודת ר"ח עפ"י הפסיקתא: כל מזונותיו של אדם קצובים לו מרה"ש ועד רה"ש חוץ ממה שמוציא בשבתות ובימים טובים וראשי חודשים (מובא גם בטור). אם ר"ח חל בשבת נוהגים לערוך את סעודת ר"ח ביום ראשון וזה לפי הירושלמי (מגילה פ"א מ"ד): "סעודת ר"ח וסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין". בימינו התפשט המנהג להדליק בבית נר לכבוד ר"ח.

חדש-ראש-חדש

ראש-חדש-יום או ימים

כאשר המדשים בלוח הפקוד

א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	יא	יב	יג	יד	טו	טז	יז	יח	יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו	כז	כח	כט	ל	
*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)

- בשנה שלמה-לכאן שני ימי ר"ח
- בשנה חסרה-לשבת נק יום אחד ל"ח
- בשנה מועברת-בלבד.

מהו מס' ימי ר"ח במשך השנה?
לא פחות מ-16 ימי ר"ח (בשנה פשוטה-חסרה)
לא יותר מ-20 " " (בשנה מעוברת-שלמה)

א ובי' כתשרי הם ימי ראש השנה ואינם כלולים בין ראשי החודשים

איד קובעים מתי יחול ראש-חדש

הודעה והכרזה על תחילת ל"ח
ב תפילה היו מודיעים ומפזרים את יום ל"ח
בדל לכתוב בשמים משקלם הכתובים על ענפים
בציעו-מודיע על תחילת ל"ח-מטעם שופר וכו'

ל"ח כיום של חג וביטול מצאכה

פקודת ראש-חודש שופר (תולדות ב"ד)
חל דרשו פסוק זה על ראש השנה. אבל לפי הפשוט (וכן מפרש אבן עזרא) מוזכר זה כתמידי לראש-חדש בכלל. בו היו צוננים לתקוע בשופר. ע"פ דברי הגמרא (אגרי"ל) לאו כוונתם שיהיו נוהגים לתקוע בכלל. בשופר כדי לתקוע ולחזור ללבוש שהיה לראש-חדש במאדש נהגו לתקוע במעצמות כנז שחנן. גמורה: ... ונאשנו לרשימת ונאשנו לרשימת על ענפיהם. (מנחות פ"ו)

סעודת ראש-חדש

במקרא יש למילה "חודש" שני מובנים:
(א) חודש כמובן של ראש-חודש - היום בו מתחיל החודש. לדוגמא: "מחר חודש" (שמו"א כ' 18); "חדש ושבת" (ישעיה א' 13).
(ב) חודש כמובן המקובל היום - תקופת הימים שבין ראש חודש לר"ח הבא. לדוגמא: "עד חדש ימים" (במדבר י"א 20).
בספרות התלמודית יש למילה "חודש" מובן נוסף:
(ג) הירח ביום חידושן. "אב וכנו שראו את החדש" (רה"ש א' ר').

אין בידינו ידיעות ברורות כיצד היה נהוג בתקופת הבית הראשון. האם קבעו גם אז שני ימים ר"ח? ואם כן באילו נסיבות קבעו ר"ח יום אחד ובאילו נסיבות שניים? האם קבעו ר"ח יומיים כאשר החודש שעבר היה בן 30 יום (כמו שנהוג בימינו)? או רק כאשר לא ראו את הירח החדש ביום הראשון של החודש? ואולי היה להם מנהג אחר שאינו ידוע לנו. המקור היחידי במקרא ממנו ניתן ללמוד שנהגו אז שני ימי ר"ח הוא סיפור המעשה על יחזקאל ודוד: "ויחזי ממחרת החודש השני" (שמו"א כ' 27). מעניין שרוב הפרשנים המסורתיים מסבירים שהכוונה היא ליום השני של החודש ואפשר ששני ימי ר"ח היו אז ובי' בחודש כפי שנהוג היום רה"ש בימים א' ובי' בתשרי.
בתקופת הבית השני נהוג בדרך כלל - גם כאשר החודש הקודם היה בן 30 יום - לעשות ר"ח יום אחד בלבד. ורק כאשר הציפיה לעדים ביום ל' בחודש גרמה לשיבושים בסדרי העבודה של בית המקדש התקינו שאם באו העדים ביום ל' בחודש אחרי המנחה ינוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש. גם לגבי התקופה שלאחרי החורבן אין אנו יודעים בברור כיצד נהגו.

לא ידוע לנו בכיורור באיזו דרך קבעו ראשי חודשים בתקופת המקרא. חכמינו חלוקים בעניין זה. יש מהם שסבורים שקביעת היום בו יחול ר"ח נעשתה עפ"י חשבון וש סבורים עפ"י ראיית הירח החדש (ר' בעמודים 21,22). בתקופת הבית השני וגם מאות שנים לאחר החורבן קבעו את ר"ח עפ"י עדים שראו את הירח החדש. אך עם זאת התקנות הבטיחו שחודש לא יפתח מ-29 יום ולא יהיה יותר מ-30 יום

מן התורה אין ר"ח אסור במלאכה. עם זאת נמנה ר"ח ברישומת המועדים והיו מקריבים בו קורבנות מיוחדים - קרבן מוסף של ר"ח. מספרי הנביאים ניתן לראות שר"ח היה יום של שבתון וביטול מלאכה ומסחר. ניתן ללמוד זאת מדברי יהונתן לודז' "ביום המעשה" (שמו"א כ' 19, התרגום: יום של חול) כניגוד ליום ר"ח שהוא יום של שבתון. גם מדברי הסוחרים שמביא עמוס (ח' 5) "מתי יעבור החדש ונשכירה שבר" וראים שר"ח היה יום של שבתון ולא עבדו בו לדעת דודי פרוף' מלמד (בספרו פרקי "מנהג והלכה") הסופרים ביטלו מנהג זה שאין לו יסוד בתורה כדי להבליט יותר את קדושת השבת והחגים. בתקופת הבית השני המשיך ר"ח להיות יום מקודש אך נהגו בו עפ"י ר' כימי חול המועד. לדעה אחרת קרבן מוסף שהקריבו בר"ח הוא שאסרו במלאכה בזמן שבת המקדש היה קיים.

סעודת ר"ח נזכרת בשמואל א' (כ') בסיפור המעשה על דוד שנערך מסעודת ר"ח בבית המלך שאול. במשנה (רה"ש ב' מ"ד) מסופר שעדי החודש כונסו בתצר גדולה ושם ערכו להם סעודות גדולות. סעודת מצוה של עיבור החודש נערכה רק כאשר לא נמצאו עדים שראו את הירח ביום השלושים בחודש. אז השכימו למחרת בבוקר מניין אנשים לסעודה קלה על "פת דגן וקטנית" - כדי לפרסם בזה שהיום ר"ח. לפי מסכת סופרים התכנסו חכמי העיר וראשיה לסעודה בה קידשו את היום על כוס יין עם ברכה מיוחדת ("אשר בעגולה") נראה לי שמהג זה התפתח בתקופת המעבר מקידוש עפ"י הראייה לקידוש עפ"י חשבון כתחליף למעמד הקדוש של קידוש החודש.

ימי השבוע בהם יחולו ראשי החודשים

ימי השבוע שבטבלא זו מתייחסים ליום א' בחודש

א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	יא	יב	יג	יד	טו	טז	יז	יח	יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו	כז	כח	כט	ל
א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	יא	יב	יג	יד	טו	טז	יז	יח	יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו	כז	כח	כט	ל
א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	יא	יב	יג	יד	טו	טז	יז	יח	יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו	כז	כח	כט	ל

המובא כאן מתייחס ללוח הנהוג בימינו עפ"י כללים קבועים. כאשר קבעו עפ"י הראייה יכול היה ר"ח לחול בכל יום מימות השבוע.